

LiBeRtE
yayınları



Popper, Karl R., *Açık Toplum ve Düşünceleri*, çev: M. Tunçay ve H. Rızatepe,
Ankara: Liberte Yayınları, 9. Baskı, Şubat 2024.

Açık Toplum ve Düşmanları

Karl R. Popper

LiBeRtE

Karl R. Popper

Açık Toplum ve Düşmanları

Cilt 1: Platon'un Büyüsü | Cilt 2: Hegel, Marx ve Sonrası

The Open Society and Its Enemies (1945)

Volume 1: The Spell of Plato | Volume 2: The High Tide of Prophecy: Hegel, Marx, and the Aftermath

Çevirenler: **Mete Tunçay (Cilt 1) ve Harun Rızatepe (Cilt 2)**

ISBN: 978-975-6201-82-4

Liberte Yayınları® | 144

9. Baskı: Şubat 2024

© 2004, Liberte Yayınları®

© University of Klagenfurt / Karl Popper Library

Tüm hakları saklıdır. Tamamı veya herhangi bir parçası, hiçbir şekilde fotokopiyle veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz ve dağıtılamaz. Yayınevimiz bunu yapanlar ve buna teşebbüs edenler hakkında kanuni takibat yaptırma hakkına sahiptir.

Sayfa Düzeni ve Kapak Tasarımı: Liberte Yayınları

Kapak Çizimi: Ayyüce Dalkılıç

Baskı: Tarcan Matbaası

Adres: İvedik Caddesi Mercan 2 Plaza No: 417, Yenimahalle, Ankara

Telefon: (312) 384 34 35-36 | Faks: (312) 384 34 37 | Sertifika No: 47663

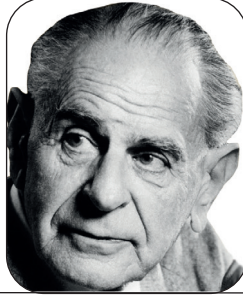
LiBeRtE
yayınevi

Adres: GMK Bulvarı No: 108/16, 06570 Maltepe, Ankara

Telefon: (312) 230 87 03 | Faks: (312) 230 80 03

E-mail: info@liberte.com.tr | Web: www.liberte.com.tr | Sertifika No: 52155

Liberte Yayınları® Liberte Yayın Grubu'nun tescilli bir markasıdır.



Karl R. Popper

Karl R. Popper, 28 Temmuz 1902'de Viyana'da doğmuştur. Viyana Üniversitesi'nde matematik, fizik ve felsefe okumuş, ayrıca müzik tarihi ve (eleştirel olarak) psikolojiyle de ilgilenmiştir. 1934'de *Bilimsel Araştırmanın Mantığı* (*The Logic of Scientific Discovery*) adlı kitabıyla ün kazanan Popper, felsefesini eleştirel akılcılık olarak tanımlamıştır. 1946 yılında London School of Economics'te (LSE) mantık ve bilimsel metot derslerini takip eden Popper, 1949 yılında burada profesör olmuştur. 1994 yılında İngiltere'de vefat eden Popper'ın naaşı Avusturya'da defnedilmiştir.

İÇİNDEKİLER

Yayıncının Önsözü.....	13
Çevirenin Önsözü.....	15
Türkçe İkinci Baskıya Not.....	17
Birinci Baskının Önsözü.....	19
İkinci Baskının Önsözü.....	21
Teşekkürler.....	23
Giriş.....	27

KİTAP 1

PLATON'UN BÜYÜSÜ



1. KISIM

KAYNAK VE KADER EFSANESİ

36

1. Tarihsicilik ve Kader Efsanesi..... 37
2. Herakleitos..... 41
3. Platon'un Formlar Yahut İdealar Teorisi..... 47

2. KISIM

PLATON'UN BETİMLEME SOSYOLOJİSİ

62

4. Değişim ve Durulma..... 63
5. Doğa ve Ulaşım..... 81

3. KISIM	
PLATON'UN SİYASAL PROGRAMI	106
6. Totaliter Adâlet.....	107
7. Önderlik İlkesi.....	135
8. Filozof Kral.....	151
9. Estetikçilik, Yetkincilik, Ütopyacılık.....	167

4. KISIM	
PLATON'UN SALDIRISININ TEMELİ	178
10. Açık Toplum ve Düşmanları.....	179
Notlar.....	207
Ekler.....	295

KİTAP 2

HEGEL, MARX VE SONRASI



5. KISIM	
FALCI FELSEFENİN GÖZE GİRMELERİ	320
11. Hegelciliğin Aristoteles'ten Gelen Kökleri.....	321
12. Hegel ve Yeni Kabilecilik.....	343

6. KISIM	
MARX'IN YÖNTEMİ	388
13. Marx'ın Toplum-bilimsel Belirimciliği (Determinizmi).....	389
14. Toplum-Bilimin Özerkliği.....	397
15. Ekonomik Tarihsicilik.....	407
16. Sınıflar.....	417
17. Hukuk ve Toplum Düzeni.....	423

7. KISIM	
MARX'IN KEHANETİ	438
18. Sosyalizmin Gelişi	439
19. Toplumsal Devrim	449
20. Kapitalizm ve Kaderi	465
21. Kehanetin Deęerlendirilmesi	487

8. KISIM	
MARX'IN AHLÂKI	492
22. Tarihsiciliğin Ahlâk Kuramı	493

9. KISIM	
SONRASI	504
23. Bilgi Toplum-Bilimi	505
24. Falcı Felsefeciler ve Akla Karşı İsyân	515

10. KISIM	
SONUÇ	544
25. Tarihin Bir Anlamı Var mıdır?	545
Notlar.....	563
Ekler.....	631
Dizin.....	657

“Bu, güçlü ve önemli bir kitaptır. En nüfuzlu siyasal teorilerin ardında yatan ve böylelikle insanlık işlerinin yürüyüşünü kuvvetle etkileyen bir dogmalar dizisini eleştirmektedir. Bu dogmalardan biri, benim tarihin “kurbanlık” teorisi denebileceğini sandığım görüştür. Öteki dogma da, ideal toplumların (tıpkı ilkel toplumların yönetildiği gibi) eleştiriden uzak tutulan kurallara göre yönetileceğini buyuran, toplumun tabu teorisi. Birinci dogmaya, yazar “Tarihsicilik” adını vermektedir, ikincisine de “Kapalı Toplum” dogması. Tarihsicilik, kabaca, insanların kendi kaderlerini biçimlendirmeye kalkışmalarının faydasız olduğunu söyler. Tabu teorisi ise, kötü olduğunu. Yaptığımız yolculuk üstünde düşünmek, bir görüşe göre boş düşündür, ötekine göre ise tehlikeli düşünmek. Dr. Popper fevkalâde bir berraklık ve canlılıkla yazıyor. Yunan tarihî ve Yunan düşüncesini üstüne incelemeleri, besbelli, derin ve özgündür. Platon açıklamaları, bundan böyle artık eskisi gibi olmayacaktır. Sanırım, Marksizm açıklamaları da. Okuyucular, her iki cildin sonuna toplanmış notları incelemeyi ihmâl etmemelidir.”

GILBERT RYLE

“Demokrasinin eski ve yeni düşmanlarının ustalıkla eleştirmesinden ötürü, çokça okunması gereken birinci sınıf önemde bir eser.”

BERTRAND RUSSELL

Görülecektir ki ... Erewhonlular, kolayca burunlarından tutulup sürüklenebilen ve aralarından bir filozof çıkıp da ... mevcut kurumlarının en kesin ahlâk ilkelerine dayanmadığına onları inandırınca, sağduyuyu hemen mantığın kutsal bıçağı altına yatırıveren uysal ve dayanıklı bir halktır.

SAMUEL BUTLER

Ömrümde, büyük adamlar tanıdım ve kendi çapıma göre onlarla birlikte çalıştım; fakat, işe önderlik eden kimseden, anlayışça çok daha aşağı olanların gözlemleriyle düzeltilmeyen hiçbir plân görmedim.

EDMUND BURKE

YAYINCININ ÖNSÖZÜ

POPPER, *AÇIK TOPLUM VE DÜŞMANLARI*'NİN İLK CİLDİNİ YAYINA HAZIRLADığında, Londra Alman uçakları tarafından bombalanmaktaydı. Dünyanın ve özellikle modern medeniyetin beşiği Avrupa'nın içinde bulunduğu dehşetli durum, özgürlükçü filozofları, kaybedilenlerin yalnızca maddî uygarlık değil, ama daha da önemlisi özgürlük ilkelerinin ve ideallerinin olduğu fikrine ulaştırdı. Bu durum, Friedrich von Hayek'in, kolektivist iktisadî politikaların İngiltere'yi (ve dünyayı) nasıl gayri medenî bir totaliterleşmeye doğru hızla götürmesini sert ve duygusal bir üslûpla eleştirmesine sebep olmuştu. Hayek ile aynı dönemde, Popper, onunla benzer duyguları ve korkuları paylaşarak zamanının totaliter eğilimlerinin kökleri saydığı filozoflara ve onların felsefelerine ağır bir entelektüel saldırı gerçekleştirdi. Hayek kitabına *Kölelik Yolu* ismini verirken, Popper'in tercih ettiği başlık *Açık Toplum ve Düşmanları* idi.

Şüphesiz entelektüel ve siyasî câmiada kabûl görmüş düşüncelere ve politikalara radikal bir şekilde karşı çıkmak, çok sert eleştirileri ve belki de yazarın kendi kariyerini tehlikeye sokmasını beraberinde getirir. Ancak büyük düşünürlerin büyüklükleri de zaten tam da bu yüzden, herkesin gittiği yolun tersinde durarak ilkelerini ve fikirlerini savunmalarıyla ortaya çıkar. Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları*'nı diğer önemli akademik çalışmalarını bir kenara bırakarak ve çevresinin yoğun karşı baskıları altında ahlâkî bir görev bilinciyle yazmıştı. Kitabın ilk basılışının ardından geçen 63 yılda yaşanan siyasî gelişmeler, Popper'in açık toplum idealini ve onun düşmanlarını ne kadar berrak bir şekilde ortaya koyduğunun en iyi ispatıdır.

Açık Toplum ve Düşmanları, sâdece modern bir siyaset bilimi klâsîği değil, aynı zamanda bizi açık toplum düşmanlarına karşı uyanık tutan bir kılavuzdur. Liberte Yayınları olarak, özgür toplum idealinin en iyi eserlerinden birini yeniden okuyucuya kazandırmış olmaktan büyük kıvanç duyuyoruz.

Buğra Kalkan

Kaltepe, Nisan 2008

ÇEVİRENİN ÖNSÖZÜ

AÇIK TOPLUM VE DÜŞMANLARI, KARL R. POPPER'İN TÜRKÇEYE ÇEVİRİLEN ilk kitabıdır. Yalnız, ben birkaç yıl önce bu yazarın 'Diyalektik Nedir?' adlı bir makalesini dilimize aktarmıştım; çeviri, Popper'in kişiliği ve görüşleri üstüne yaptığım kısa bir konuşmanın metniyle birlikte, *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*'nde yayımlandı (cilt: XVI, yılı 1964, sayı: 1, s. 16-198).

Popper, çok-yanlı bir düşündürüdür; ama asıl uzmanlık alanı: Mantık ve Bilim Felsefesidir. Bu alandaki önemli katkısını, Neo-Pozitivist Felsefeyi kıyasıya eleştirdiği *Bilimsel Araştırmanın Mantığı* [*Logik der Forschung*, 1934; *The Logic of Scientific Discovery*, 1958] adlı kitabı temsil eder. Dolayısıyla, onun daha çok metod açısından da olsa, toplumsal ve siyasal felsefe konularına yaklaşmasını, yer yer derinliğine rağmen, geniş ölçüde bir aydın amatörlüğü diye görmek gerekir.

Açık Toplum ve Düşmanları, partizanca bir polemiktir, ama ustalıkla bir polemiktir. Popper'in partizanlığı da, bugün ekonomide (özellikle geri kalmış ülkeler için) faydasızlığı anlaşılmış olmakla birlikte, siyasetteki şerefini hâlâ koruyan bir görüşün, liberalliğin partizanlığıdır.

Yazarın birtakım eski Yunan büyüklerini, Herakleitos'u, Platon'u ve Aristoteles'i demokrasi düşmanı diye damgalaması, bazı sivriliklerine rağmen çok başarılı görünmektedir. Üstelik, eski Yunan kültürüne bu yaklaşma, farklı nedenlere dayansa da, aşağı yukarı yüz yıldan beri (özellikle, F. Nietzsche'den bu yana) klâsik filoloji ve felsefe tarihi alanlarında yaygınlaşan bir yönelime, Platon-Aristoteles çiftine karşılık, Sokrates'ten önceki filozoflara ve Sofistlere ağırlık verme yönelimine de uygundur.

Kuskusuz, bundan daha önemlisi, ikinci cildin, solculuğun teorisini en çok borçlu olduğu Marx'ı ve Marx'ın metodunu aldığı Hegel'i çürütmeye çalışmasıdır. (Yazarının da günümüzün sorunlarına ilişkin olma niyetine rağmen, bir günlük-kavga silâhı olarak alınabilme tehlikesi, *Açık Toplum ve Düşmanları* için gerçek bir bahtsızlık sayılabilir. Çünkü, açık bir kafayla okunursa, sağın, solun, ortanın adamlarına inançlarının içeriklerini, o inançların daha başka neleri de kapsamak zorunda bulunduğunu göstererek yararlı olabilecektir).

Bilindiği gibi, Marksçılar, Hegel'in metodunu tutarlar ama felsefesinin idealist oluşunu beğenmezler. Popper ise, Hegel İdealizmini tutmakla birlikte, asıl onun

metotuna düşmandır. O kadar ki, Marx'a başlıca karşı çıkışı da bu metot ortaklığına dayanır. Oysa Marx'ın da kabûl ettiği metodolojik bir kurala göre, kişileri (de) kendi haklarında ne düşündüklerine bakarak yargılamamak gerekir; çünkü bu ben-imgesi gerçekteki ben'e uymayabilir. Marx, kendisinin Hegel'den aldığı bir metodu uyguladığını sanmışsa ve bu metot, gerçekte işe yaramazsa; bu durum, Marx'ın (bilincine varmadan) bir başka yöntem izlemiş ve ciddi bir iktisat, ciddi bir sosyoloji yapmış olabileceğini imkânsız kılmaz.

Aynı metodolojik kuralın bir uygulaması, Popper'a yöneltilebilir. Yazar, kitabında çizdiği liberal "açık toplum" idealini, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Amerika Birleşik Devletleri'nde görmeye yanaşıyorsa, genel teorik çerçevesini paylaşsak bile, bizim onun bu sanısında da ardından gitmemiz gerekli değildir.

Türkçede Platon bibliyografyası hayli cılızdır. (Yazarın Ek'lerinden sonra verdiğim listeye bakınız). Genellikle Platon'a yakıştırılan 36 eserden 33'ü dilimize çevrilmiş olmakla birlikte, *Kanunlar* gibi çok önemli ve uzun bir diyalogun Türkçesi henüz yoktur. Üstelik çevrilmiş olanların büyük çoğunluğu, Yunanca asıllarından değil, Batı dillerindeki çevirilerinden aktarıldığı için, onlarda da bir sürü yanlış rastlanmaktadır.

Platon üstüne, yahut Platon'dan söz eden Türkçe eserler ise, (bulabildiğim kadarıyla) sayıca pek yetersiz olmaktan başka, hemen hep yüzeyselden ele alışlardır. Bütün bunlara rağmen, Popper'ın bu ciltteki bazı sivri savlarını dengeleyebilmek ve sınavabilmek için dikkatli okuyucu (Türkçeden başka dil bilmiyorsa), Platon'un kendi eserlerinin yanı sıra, bu kaynaklara da bakmalıdır.

Bu çeviriyle ilgili yardımlarından ötürü, Arkadaşım Alâeddin Şenel'e teşekkür borçluyum.

Mete Tunçay

TÜRKÇE İKİNCİ BASKIYA NOT

Dilimizin hızla değişmesi, bu basımda kimi sözcükleri düzeltmemi gerektirdi. İlk çevirimin yayımlanmasından bu yana Popper, Türkiye’de de hayli tanınmış ve ünlenmiş sayılır. Ama onunla ilgili sâdece iki kitap çıktı. Biri, Bryan Magee’nin (benim çevirdiğim) Karl Popper’in Bilim Felsefesi ve Siyaset Kuramı (Remzi Kitabevi, 1982). Bu yapıtın sonuna, Popper’in iki makalesinin Türkçeleri eklenmiştir (yukarıda değinilen ‘Diyalektik Nedir?’ çevirim ile, Dr. Şahin Alpay’in dilimize aktardığı “Toplum Bilimlerinde Öndeyi ve Kehanet”). Ötekiyse, Popper’in *Poverty of Historicism*’min Dr. Sabri Orman tarafından *Tarihselciliğin Sefaleti* adıyla yapılan çevirisi (İnsan Yay., 1985 – başında, Doç. Dr. Şafak Ural’in Sunuş yazısıyla).

Historicism kavramının Türkçede “tarihselcilik” diye karşılanmasının yaygınlaştığını görüyorum. Ama bana, kendi önerdiğim “tarihsicilik” karşılığı hâlâ daha doğru görünüyor. İngilizce terim, diyelim “historicalism” olsaydı, o zaman “tarihselcilik” demek belki uygun düşerdi. Fakat, bizdeki bu yapay karışıklığa çok hayıflanmamalı. Zaten İngilizcede de, Popper’in kullandığı anlamdan büsbütün başka bir “historicism” kavramı daha var.

Mete Tunçay

Ankara, 1988

BİRİNCİ BASKININ ÖNSÖZÜ

EĞER BU KİTAPTA, İNSANLIĞIN EN BÜYÜK BİRTAKIM DÜŞÜN ÖNDERLERİ hakkında sert sözler söyleniyorsa, amacım, umarım ki, onları küçültmek değildir. Bu, daha çok, uygarlığımız yaşayacaksa, büyük adamlara aşırı saygı gösterme alışkanlığından kurtulmamız gerektiğine inanışımızdan ileri gelmektedir. Büyük adamlar büyük yanlışlıklar yapabilirler; ve bu kitabın ortaya koymaya çalıştığı üzere, geçmişin en büyük önderlerinden bazıları, akla ve özgürlüğe karşı öteden beri süregelen saldırıyı desteklemişlerdir. Onların, pek ender olarak başkaldırılan etkisi, uygarlığın savunmalarına bağlı olduğu kimseleri yanlış yola itmeye ve bölmeye devam etmektedir. Düşünsel kalıtımımızın besbelli bir bölümü olan bu şeyleri açık açık eleştiremezsek, ölümcül de olabilecek bu trajik bölünmenin sorumluluğu bize düşer. Düşünsel kalıtımımızın bir kısmını eleştirmekten çekinmekle, hepsinin yok edilmesine yardım etmiş olabiliriz.

Bu kitap, siyasetin ve tarihin felsefesine eleştirel bir giriş ve toplumsal yeniden-düzenleyicilik ilkelerinden bazıları üstüne bir incelemedir. Amacı ve yaklaşım biçimi Giriş'te belirtilmiştir. Geçmişe baktığı yerlerde bile kitabın sorunları, bizim zamanımızın sorunlarıdır; ve hepimizi ilgilendiren konuları açıklaştırmak amacıyla, bunları elimden geldiği kadar basit olarak ortaya koymaya çalıştım.

Bu kitap okuyucuda açık-zihinlilikten başka bir ön hazırlık gerektirmemekle birlikte, amacı ele alınan sorunları basitleştirmekten çok, çözmektir. Yine de, her iki ereğe hizmet edebilmek için, daha uzmanca bir ilgiye bağlı bütün konuları kitabın sonunda verilmiş olan Notlar'da toplamaya çalıştım.

Karl Raimund Popper

1943

İKİNCİ BASKININ ÖNSÖZÜ

BU KİTABIN İÇİNDEKİLERİN ÇOĞU DAHA ÖNCEKİ BİR TARİHTE ŞEKİLLEN-
miş olmakla birlikte, bunları yazmaya kesin karar verişim, 1938 Mart'ında
Avusturya'nın istila edilmesini haber aldığım gün olmuştu. Yazmayı tamam-
lamam 1943'e kadar sürdü; kitabın çoğunun, savaşın sonunun belirsiz olduğu o
ürkütücü yıllarda yazılmış olması, eleştirilerden bazılarının neden bugün bana is-
tediğimden daha duygusal ve sert bir tonda görüldüğünü açıklamaya yarayabilir.
Fakat, kelimelerle oynayacak bir zamanda değildim, - ya da hiç değilse o zaman
bana öyle geliyordu. Kitapta ne savaşın ne de başka herhangi bir çağdaş olayın
sözü geçmemektedir; ancak bu, temelleriyle birlikte bu olayları ve savaş kazanıl-
dıktan sonra ortaya çıkması olası birtakım sorunları anlamak yolunda bir girişim-
di. Marksizmin belli başlı bir sorun olacağına düşünülmesi, onunla uzun boylu
uğraşılmasının nedeniydi.

Bugünkü dünya durumunun karanlığı içinden bakılınca, Marksizmin yapılma-
ya çalışılan eleştirisi, kitabın esas noktası diye görülmek yönelimindedir. Kitabın
amaçları çok daha geniş olmakla birlikte, bu görünüş büsbütün yanlış değildir,
belki de kaçınılmazdır. Marksizm yalnızca bir örnek, daha iyi ve daha özgür bir
dünya kurmak yolundaki süregelen tehlikeli savaşım sırasında yaptığımız birçok
yanlışın biridir.

Beklenebileceği gibi, bazılarınca Marx'a karşı çok sert bir tutum göstermiş ol-
makla suçlandım, başkaları ise ona karşı yumuşaklığımın Platon'a karşı saldırımın
şiddetiyle oransızlığına işaret ettiler. Fakat ben hâlâ Platon'a geniş ölçüde eleştirel
gözlerle bakmanın gereğine inanıyorum; çünkü bu 'kutsal filozof'a karşı duyulan
genel hayranlığın, onun üstün düşünsel başarılarında gerçek bir temeli vardır. Öte
yandan, Marx'a karşı kişilik ve ahlâk yönlerinden pek çok saldırılmıştır; öyle ki,
bu konuda, daha çok Marx'ın teorilerinin sıkı bir akılcı eleştiri süzgecinden geçi-
rilmesiyle birarada olarak, bunların şaşırtıcı ölçülere varan ahlâksal ve düşünsel
çekiciliklerini duygudaşlıkla anlamaya gereksinim vardır. Haklı veya haksız, eleştiri-
lerimin ezici olacaklarını ve onun için, Marx'ın gerçek katkılarını araştırabilecek
ve onun düşüncesinin hız aldığı kaynakları, belki de öyledir diye görebilecek güçte
olduğumu hissettim. Zaten, bir hasma karşı başarıyla dövüşmek istersek, onun gü-
cünü anlamaya çalışmamız gerektiği besbellidir.

Bir kitap hiçbir zaman bitirilemez. Üzerinde çalışırken, elimizden çıkardığı-

mız anda onu olgunlaşmamış bulacak kadar bir şeyler öğreniriz. Benim, Platon ve Marx hakkındaki eleştirmemde de, bu kaçınılmaz duygu olağan ölçüsünden daha çok rahatsız edici olmadı. Fakat, savaştan bu yana yıllar geçtikçe, olumlu önerilerim ve hepsinin üstünde, bütün kitabı saran güçlü iyimserlik havası, bana gitgide daha safça göründü. Kendi sesim, -18. ya da hatta 17. Yüzyıl'ın umut dolu sosyal reformcularından birinin sesiymiş gibi- bana uzak bir geçmişten çıkıyormuşçasına gelmeye başladı. Fakat, benim bu bunalımlı ruh hâlim, geniş ölçüde, Amerika Birleşik Devletleri'ne yaptığım bir gezi sayesinde geçti; şimdi kitabı yeniden gözden geçirirken, yeni malzeme eklemek ve maddî yanlışlarla üslûba âit düzeltmeler yapmakla yetindiğime ve kitabın tonunu değiştirmek isteğine karşı durmuş olduğuma memnunum. Çünkü, hâlihazır dünya durumuna rağmen, kendimi her zamanki kadar umutlu hissediyorum. Şimdi her zamankinden daha açık olarak şunu görüyorum ki, en büyük huzursuzluklarımızı bile, tehlikeli olduğu kadar hayran olunmaya değer ve sağlam bir şeyden ileri gelmektedir -hemcinslerimizin kaderini düzeltmek için duyduğumuz sabırsızlıktan. Çünkü, bu huzursuzluklar, belki tarihin bütün manevî ve ruhi devrimlerinden en büyüğünün - üç yüzyıl önce başlamış olan bir hareketin yan ürünleridir. Bu devrim, sayısız meçhul insanın, kendilerini ve zihinlerini; otoritenin ve önyargının egemenlik baskısından kurtarma özlemidir. Bu devrim, onların bir yandan özgürlük, insanlık ve akılcı eleştiri ölçülerine uyan eski ve yeni her şeyi korumaya, geliştirmeye ve gelenekleştirmeye çalışırken, bir yandan da yalnızca yerleşik ve yalnızca geleneksel olanın mutlak otoritesini reddederek açık bir toplum kurma çabasıdır. Bu devrim, onların bir yana oturup, dünyayı yönetmenin bütün sorumluluğunu bir insan veya insan-üstü otoritesine bırakmak istemeyişleri, ve önüne geçilebilecek acıların sorumluluk yükünü paylaşmaya ve bunların ortadan kaldırılması için çalışmaya hazır oluşlarıdır. Bu devrim, korkunç yıkım güçleri yaratmıştır; fakat bunların henüz üstesinden gelinebilir.

Karl Raimund Popper

1950

TEŞEKKÜRLER

BU KİTABI YAZMAMI MÜMKÜN KILAN BÜTÜN DOSTLARIMA KARŞI DUYduğum şükranı ifade etmek isterim. Profesör C. G. F. Simkin, bana yalnızca daha önceki bir taslak üstünde yardım etmekle kalmadı, dört yıl boyunca ayrıntılı tartışmalarla birçok sorunları aydınlatabilmeme de fırsat verdi. Dr. Margaret Dalziel, çeşitli taslakların ve sonul metnin hazırlanmasında bana yardımcı oldu. Onun yorulmak bilmeyen yardımları, büyük bir değer taşımıştır. Dr. H. Larsen'in tarihsicilik meselesindeki ilgisi, benim için önemli bir teşvik unsuruydu. Profesör T. K. Ewer (müsveddelerimi okudu ve düzeltmeler için birçok telkinler yaptı).

Profesör F. A. von Hayek'e derinden borçluyum. Onun ilgi ve desteği olmadan bu kitap yayınlanamazdı. Profesör E. Gombrich, İngiltere ile Yeni Zelanda arasında uzun uzadıya mektuplaşmanın yüküne ek olarak, baskı sırasında kitaba bakmayı da üstüne aldı. Bu dostum, bana o kadar faydalı oldu ki, ona olan borcumun derecesini anlatmam güçtür.

Christchurch, Yeni Zelanda
Nisan 1944

Gözden geçirilmiş basımı hazırlarken, Profesör Jacob Viner ve Bay J. D. Mabbot'un bana vermek nezâketini gösterdikleri birinci basım üstüne ayrıntılı eleştiri notlarından geniş ölçüde yararlandım.

Londra,
Ağustos 1951

13. basımda kitaba Dr. J. Agassi'nin hazırladığı bir Konu Dizini ve bir Platon Parçaları Dizini eklenmiştir. Dr. Agassi, sonradan düzelttiğim birtakım yanlışlara da dikkatimi çekti. Yardımı için ona çok müteşekkirim. Bay Richard Robinson'un bu kitabın Amerikan basımı üstüne (*The Philosophical Review*, cilt 60'ta çıkan) mem-

nunlukla karşıladığım uyarıcı eleştirilerinin ışığında, altı yerde, Platon'dan aktardığım parçaları veya onun metnine yaptığım göndermeleri düzeltmeye çalıştım.

Stanford, California,
Mayıs 1957

Dördüncü basımdaki düzeltmelerin çođunu Dr. William W. Bartley'e ve Bay Bryan Magee'ye borçluyum.

Penn, Buckinghamshire,
Mayıs 1961

GİRİŞ

Bugünlerde moda olan bütün o bilgelikle dolu kitap ciltlerinin şişirme özentisine ... ancak iğrentiyle bakabildiğimi saklamak istemiyorum. Çünkü, kesinlikle biliyorum ki, ... kullanılan metotlar bu çılgınlıkları ve saçmaları sonu gelmez bir yolda çoğaltacaktır; bütün bu yalancı başarıların toptan yok edilmesi bile, batasınca verimliliğiyle bu düzmece bilimin kendisi kadar zararlı olamazdı.

KANT

BU KİTAP, İÇİNDEKİLER TABLOSUNDAN BELLİ OLMAYABİLECEK SORUNLARA el atmaktadır.

Burada, uygarlığımızın karşılaştığı bazı güçlükler ortaya serilmektedir –belki, insancılık ve akılcılığa, eşitlik ve özgürlüğe yöneliyor diye anlatılabilecek olan uygarlığımız, sanki hâlâ bebeklik çağını yaşayan ve insanlığın bunca düşün önderinin bunca sık ihanetlerine uğramış olmasına rağmen, büyümeye devam eden bir uygarlıktır. Bu kitap, uygarlığımızın henüz –sihirli güçlere karşı boynu bükük kabileci veya “kapalı toplum”dan insanın eleştirme yetilerini serbest bırakan “açık toplum”a geçişin– doğum şaşkınlığından tamamıyla ayılmadığını göstermeye çalışmaktadır. Bu geçiş şaşkınlığının, uygarlığı devirmeyi ve kabileci yaşayışa dönmeyi denemiş olan ve hâlâ da deneyen gerici akımların ortaya çıkmasını olanaklı kılan etkenlerden biri olduğunu göstermeye çalışmaktadır. Ve bugünlerde totaliterlik dediğimiz şeyin, uygarlığımızın kendisi kadar eski ya da yeni olduğunu söylemek istemektedir.

Böylelikle, totaliterliği ve ona karşı süregelen savaşın önemini anlamamıza katkıda bulunmayı denemektedir.

Bundan başka, eleştirel ve akılcı bilim metotlarının, açık toplumun sorunlarına uygulanmasını incelemeye çalışmaktadır. Demokratik toplumsal yeniden-kuruculuğun ilkelerini, (Bölüm 9’de açıklandığı üzere) “Ütopyaca toplumsal-yapıcılık”a karşılık “bölük-pörçük toplumsal-yapıcılık” [*piecemeal social engineering* (sosyal mühendislik)] diyebileceğim şeyin ilkelerini çözümlenmektedir. Ve toplumsal yeniden-kuruculuğun sorunlarına akılcı bir tutumla yaklaşmayı önleyen engellerden bazılarını temizlemeye çalışmaktadır. Bunu, demokratik reform olanaklarına karşı

yaygın önyargılardan sorumlu olan toplum felsefelerini eleştirerek yapmaktadır. Bu felsefelerin en güçlüsü, benim *tarihsicilik* dediğimdir. Tarihsiciliğin bazı önemli biçimlerinin doğuşunun ve etkisinin öyküsü, bu kitabın ana konularından biridir; hatta bu kitabı, belirli tarihsicilik felsefelerinin gelişimi hakkında, bir yan-notların toplaması saymak bile yanlış olmaz. Kitabın yazılışı üstüne birkaç söz, tarihsicilikle ne demek istendiğini ve bunun anılan öteki sorunlarla nasıl bağlandığını ortaya koyacaktır.

Ben aslında, fiziğin metotları ile (ve dolayısıyla bu kitapta ele alınanlardan pek uzak birtakım teknik problemlerle) ilgili olmakla birlikte, birçok yıldan beri, bazı toplum bilimlerinin ve özellikle toplum felsefesinin görece memnurluk-verici-olmayan durumu ile de ilgileniyorum. Bu, tabii, onların metotları sorununu ortaya çıkarmaktadır. Benim bu sorunla ilgilenmem, geniş ölçüde, totaliterliğin yükselişi ve çeşitli toplum bilimlerinin ve toplum felsefelerinin onu anlamlandırmaktan yoksun kalışı yüzünden olmuştur.

Bu konuda bir nokta bana özellikle önemli görünmüştür:

Totaliterliğin şu ya da bu biçiminin kaçınılmazlığından söz edildiğini sık sık duyarız. Zekâları ve gördükleri eğitim dolayısıyla söylediklerinin sorumluluğunu bilmeleri gereken kimseler, bundan kurtuluş olmadığını açıklamışlardır. Bize, demokrasinin sürekli olabileceğine gerçekten inanacak kadar saf mıyız? diye sorarlar; onun, tarihin akışı boyunca gelip giden birçok hükümet biçimleri arasında yalnızca biri olduğunu görmüyor muyuz, nedir? Bu gibi kimseler, demokrasinin totaliterlikle savaşmak için onun yöntemlerine öykünmeye zorlandığını, böylelikle kendisinin de totaliterleştiğini öne sürerler. Ya da, endüstri sistemimizin kolektivist plânlama yöntemlerini benimsemeden işlemeye devam edemeyeceğini tutturur ve kolektivist bir ekonomik sistemin kaçınılmazlığından, totaliterce toplumsal yaşayış biçimlerinin benimsenmesinin de kaçınılmazlığını çıkarırlar. Bu gibi savlar yeterince inandırıcı görünebilir. Fakat inandırıcı görünüşte olmak, böyle sorunlarda güvenilir bir rehber değildir. Aslında, önce şu metot sorusunu düşünmeden, bu kandırıcı savları tartışmaya girmemelidir: Herhangi bir toplum bilimi, ortaya bu gibi geniş tarihsel kehanetler koymak gücünde midir? Bir kimseye geleceğin insanlık için neler getireceğini sorarsak, bir falcının sorumsuz cevabından fazla bir şey umabilir miyiz?

Bu, toplum bilimlerinin metoduyla ilgili soru, besbelli ki, bir tarihsel kehaneti desteklemek için öne sürülen hangi savın olursa olsun eleştirilmesinde en temel ilkedir.

Bu soruyu dikkatle incelemek, beni böyle tarihsel kehanetlerin, bilimsel metotun kapsamının büsbütün dışında olduğu inancına götürdü. Gelecek bize dayanır ve biz herhangi bir tarihsel zorunluğa dayanmayız. Bununla birlikte, karşıt görüşü tutan etkili toplum felsefeleri vardır. Bunlar, herkesin gelecek olayları önceden kes-

tirmek için aklını kullanmaya çalıştığını; bir stratejist için bir savaşın sonucunu önceden görmenin besbelli yasal olduğunu ve böyle bir öndeyi ile daha geniş tarihsel kehanetler arasındaki sınırların esnek olduğunu iddia ederler. Genellikle bilimin görevinin öndeyiler yapmak ya da daha doğrusu, bizim günlük öndeyilerimizi gitgide düzeltmek ve onları daha sağlam bir temele oturtmak olduğunu; özellikle toplum bilimlerinin bize uzun-dönemli tarihsel kehanetler sağlamak göreviyle yükümlü bulunduğunu söylerler. Bunlar, tarihsel olayların gelişimi üstüne kâhinlik etmelerini olanaklı kılan tarih yasalarını keşfetmiş olduklarına da inanırlar. Bu çeşit savlar ileri süren çeşitli toplum felsefelerini, ben, *tarihsicilik* [*historicism*] adı altında topladım. Bir başka kitabımda, *Tarihsiciliğin Yoksulluğu'nda* [*The Poverty of Historicism*], bu savları tartışmaya ve inandırıcı görünümlerine rağmen, bilimin metodu üstüne büyük bir yanlış anlamaya ve özellikle bilimsel öndeyi ile tarihsel kehanet arasında ayırım yapmanın ihmâl edilmesine dayandığını göstermeye çalıştım. Tarihsicilik savlarının sistematik çözümlemesi ve eleştirmesiyle uğraşırken, gelişimlerini canlandırmak için de bir miktar materyal toplamaya çalıştım. O amaçla toplanan notlar, bu kitabın esası oldu.

Tarihsiciliğin sistematik olarak çözümlenmesinin bilimsel statülü olmak gibi bir hedefi vardır. Bu kitabın yoktur. Burada dile getirilen görüşlerden çoğu kişiseldir. Bilimsel metottan aldığı başlıca şey, kendi sınırlılığını bilmesidir: Hiçbir şeyin kanıtlanamayacağı yerde kanıtlamalara kalkışmaz ve kişisel bir görüş sunmaktan ileri gidemeyeceği yerde de, bilimselmiş gibi gösteriş yapmaz. Eski felsefe sistemlerini bir yenisiyle değiştirmeye kalkmaz. Bugünlerde moda olan cinsinden tarihin ve kaderin metafiziğine, bütün o bilgeliğe dolu ciltlere katkıda bulunmaya çalışmaz. Daha çok, bu kâhince bilgeliğin zararlı olduğunu, tarih metafiziğinin sosyal reform meselelerine bilimin bölük-pörçük metotlarının uygulanmasını engellediğini göstermeye çalışır. Ve bunun ilerisinde, kendi kaderimizin yapıcılar olabileceğimizi de göstermeye çalışır –yeter ki onun kâhini gibi poz vermekten vazgeçelim.

Tarihsiciliğin gelişimini izlerken, düşün önderlerimiz arasında böylesine yaygın olan tarihsel kehanetler yapmak yolundaki tehlikeli alışkanlığı çeşitli işlere yaradığını anladım. Sırrı bilenlerin iç çevresinden olmak ve tarihin akışını önceden kestirmek gibi olağanüstü bir güce sâhip bulunmak, her zaman gururu okşayıcı bir şeydir. Bunun yanı sıra, düşün önderlerinin bu gibi güçlerle kutsanmış oldukları hakkında bir gelenek vardır ve bunlara sâhip bulunmamak bir kast kaybına yol açabilir. Öte yandan, şarlatan diye maskelerinin aşağıya indirilme tehlikesi çok azdır, çünkü her zaman daha az genel öndeyiler yapmanın besbelli izin verilebilir olduğuna işaret edebilirler; bunlarla Roma kâhinliği arasındaki sınırlar da esnekler.

Fakat bazen, tarihsici inançlara bağlanmanın daha ileri ve belki daha derin dürtüleri de vardır. Yeryüzünde-Cennet çağının geleceği kehanetini savuran peygamberler, derin bir hoşnutsuzluk duygusunu dile getiriyor olabilirler; onların düşleri,

bunları yapamayacak olan birtakım kimselere gerçekten ümit ve cesaret verebilir. Fakat bu gibi etkilerin, bizi toplumsal yaşayışın günlük gereklerini karşılamaktan alıkoyabileceğini de teslim etmeliyiz. Ve belli olayların, örneğin, bir totaliterlik (yahut, belki “menajerlik”) çağının geleceğini ilân eden o küçük peygamberler, istesinler-istemesinler, bu olayların gelmesine aracılık edebilirler. Onların, demokrasi ebedî olmayacaktır hikâyesi, ancak, insan aklı ebedî olmayacaktır savı kadar doğru ve haklıdır; çünkü, şiddet yoluna başvurmaktan reform yapmaya ve böylelikle siyasal konularda aklı kullanmaya izin veren kuramsal çerçeveyi yalnız demokrasi sağlar. Fakat onların hikâyesi, totaliterlikle savaşmak isteyenlerin cesaretini kırmaya yönelir; çünkü, oradaki dürtü uygarlığa karşı başkaldırımı desteklemektir. Tarihsici metafiziğin insanları sorumluluklarının yükünden kurtarmak eğiliminde olduğu düşünülürse, bir başka dürtü de bulunabilecektir. Eğer olayların, siz ne yaparsanız yapın, mutlaka olacağını bilerseniz, onlara karşı dövüşmekten vazgeçmekte kendinizi serbest hissedebilirsiniz. Daha açık söylemek gerekirse, çoğu insanların toplumsal kötülükler olduğunda anlaştığı, savaş gibi, –yahut daha ufak, ama yine de önemli bir şey– küçük bir memurun despotluğu gibi sorunları denetim altına almak için çalışmayı bir yana bırakabilirsiniz.

Tarihsiciliğin mutlaka böyle etkileri olması gerektiğini söylemek istemiyorum. İnsanları sorumluluklarının yükünden kurtarmak istemeyen tarihsiciler, –özellikle Marksistler– vardır. Öte yandan, “tarihsici olsun olmasın öyle toplum felsefeleri vardır ki, toplum hayatında aklın iktidarsızlığını savunurlar ve anti-rasyonalizmle, “ya önderinin, Büyük Devlet Adamının ardından git ya da kendin bir Önder ol” tavrını yayarlar; bu, çoğu kimseler için toplumu yöneten kişisel veya isimsiz güçlere karşı pasif bir boyun eğme anlamına gelen bir tutumdur.

Aklı yadsıyan, hatta zamanımızın toplumsal kötülüklerine sebep diye suçlayanlardan bazılarının, bir yandan tarihsel kehanetin aklın gücünü aştığı gerçeğini kavradıkları, bir yandan da tarihsel kehanetten başka görevi olan bir toplum bilimi, yahut toplumda akıl düşünemedikleri için böyle yaptıklarını görmek ilginç bir şeydir. Başka sözcüklerle söylemek gerekirse, bunlar hayâl kırıklığına uğramış tarihsicilerdir; tarihsiciliğin yoksulluğunu kavramış olmakla birlikte, temel tarihsici önyargıyı –toplum bilimlerinin, herhangi bir işe yarayacaklarsa, kehanetçi olmaları gerektiği inancını– koruyan insanlardır. Bu tavrın, bilimin ya da aklın toplumsal hayatın sorunlarına uygulanabileceğini redde ve sonul olarak bir güç, hâkimiyet ve itaat doktrinine götüreceği açıktır.

Neden bütün bu toplum felsefeleri uygarlığa karşı ayaklanmayı desteklerler? Geniş ölçüde tutulmalarının sırrı nedir? Bu kadar düşün adamını nasıl çeker ve çelerler? Ben bu sebebin, bizim ahlâk ülkülerimize ve yetkinlik düşlerimize uymayan ve uyamayacak olan bir dünyaya karşı derinden duyulan bir hoşnutsuzluğu dile getirmeleri olduğunu düşünmek eğilimindeyim. Tarihsiciliğin (ve onunla ilgili görüşlerin) uygarlığa karşı ayaklanmayı desteklemek yönelimleri, tarihsiciliğin

kendisinin geniş ölçüde, uygarlığımızın yüklediği ağırlığa ve kişisel sorumluluk isteğine karşı bir tepki olmasından ileri gelebilir.

Bu son dokundurmalar, biraz bulanık olmakla birlikte bu girişe yetmelidir. Özellikle, “*Açık Toplum ve Düşmanları*” bölümünde, bunları tarihsel materyalin ışığında açıklayacağız. O bölümü kitabın başına koymak istemiştim; konusunun ilginçliğiyle, mutlaka daha çekici bir giriş olurdu. Fakat, kitapta daha önce incelenen şeylerden sonra gelmedikçe, bu tarihsel yorumun tam ağırlığının duyulamayacağını düşündüm, öyle anlaşılıyor ki, bu sorunları yorumlamanın ne kadar zorunlu olduğunu hissedebilmek için, önce bir kez, Platoncu adâlet teorisiyle modern totaliterliğin teori ve uygulamasının benzerliğinden rahatsız olunmalıdır.